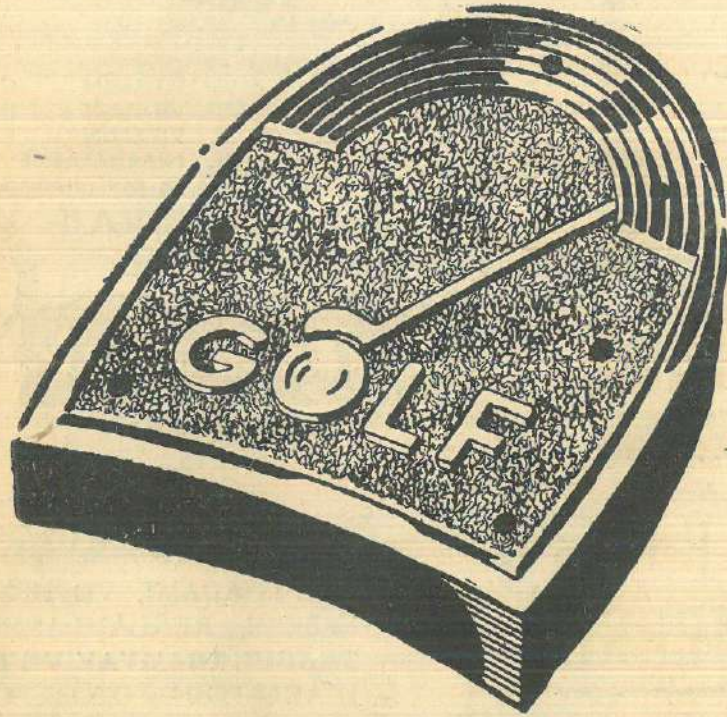

GOLF

GOLF

168

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Ağustos 1959

İÇİNDEKİLER:

«TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI»	C. Orhan TÜTENGİL
BARAK OYUNLARI VE SENEM	Maamut R. GAZİMİHAL
HALK TÜRKÜLERİNDE PROZODİ (I)	Veysel ARSEVEN
EYÜP OYUNCAKÇILARI	Nurullah TILGEN
KARADENİZ FOLKLORU: BİLMECELERİMİZ	İsmet Z. EYÜBOĞLU
FOLKLORCULARIMIZ: MURAT URAZ	T. F. A.
ÜÇÜNCÜ HALK OYUNLARI BAYRAMI	İhsan HİNCER
KEMAH'LI TAHİR VE DİVANI	Ali Rıza ÖNDER
BOZKIR AĞITLARI	İsmet ÖZALP
GOLPAZARI'NDA DOĞUM ADETLERİ	Muzaffer BATUR
SERİK'TEN MASALLAR: KAPLUMBAĞA KABUĞU	Hüsnü YILDIZ

BİZE GELEN KİTAPLAR

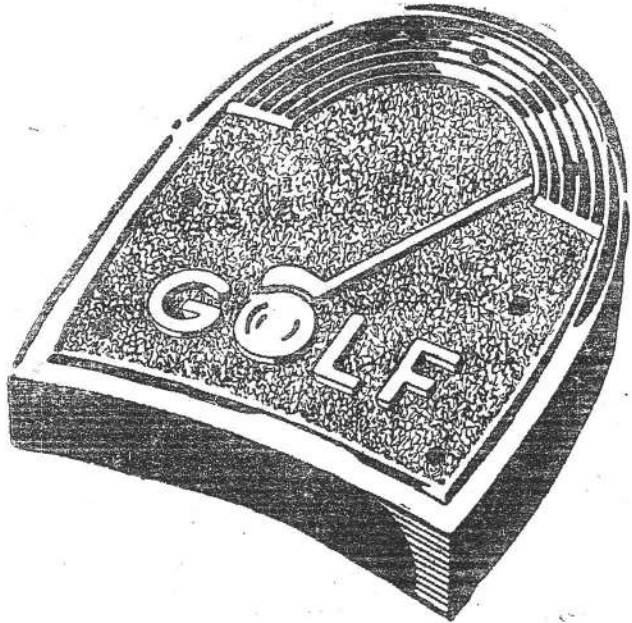
Sayı: 121

Kuruş: 50

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

169

GOLF

GOLF

TÜRK FOLKLOR ARASTIRMALARI

Ağustos 1959

İÇİNDEKİLER:

«TÜRK FOLKLOR ARASTIRMALARI»	Ç. Orhan TÜTENGİL
BARAK OYUNLARI VE SENEM	Mehmet R. GAZİMİHAL
HALK TÜRKÜLERİNDE PROZODİ (I)	Veysel ARSEVEN
EYUP OYUNCAKÇILARI	Nurullah TILGEN
KARADENİZ FOLKLORU: BİLMECELERİMİZ	İsmet Z. EYÜBOĞLU
FOLKLORCULARIMIZ: MURAT URAZ	T. F. A.
ÜÇÜNCÜ HALK OYUNLARI BAYRAMI	İhsan HİNCER
KEMANLI TAHRİR VE DİVANI	Ali Rıza ÖNDER
BOZKIR AĞITLARI	İsmet ÖZALP
GOLPALARINDA DOĞUM ADETLERİ	Muzaffer HATIR
SERKİTEN MASALLAR: KAPLUMBAGA KABUĞU	Hüsnü YILDIZ
BİZE GELEN KİTAPLAR	

Sayı: 121

Kuruş: 50

SOĞUK ALGINLIĞI

BAŞLANGICINDA **OPON** ALMAK FAYDALIDIR!

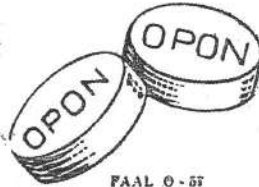
OPON baş, diş, adale, sinir, lum-
bago ağrılarını teskin eder.
Bayanların muayyen zamanlardaki san-
cı ve rahatsızlıkların-
da faydalıdır.

BÜTÜN
AĞRILARA
KARŞI

OPON

günde 6 tablete kadar alınabilir

FAAL O-57

Yıllık abonesi 6,
altı aylık abonesi 3
Liradır.
Yurd dışı senelik abone
2 dolardır.

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Adres değiştirmelerde
ücret alınmaz.
Basılmayan yazılar
istenince geri gönderilir
Ekicigil Basımevi

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Mes'ul Müdür: İ. HİNÇER

Adres: Yeşildirek, Sultanmekte bi Sokak, No. 17, İstanbul

«TÜRK FOLKLOR (= HALKBİLGİSİ) DERNEĞİ» NİN YAYIM ORGANIDIR.

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR. HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 121

AĞUSTOS 1959

YIL: 11 — CİLT: 6

«Türk Folklor Araştırmaları»

Dergimizin geçen ay yayınlanan 120. sayısıyla 10. yılını ve 5. cildini tamamlaması üzerine, hizi tebrik eden okuyucu ve dostlarımıza, bütün varlığımızla teşekkür ederiz. Kendilerinden kuvvet alıyoruz. Bu münasebetle basında, dergimiz hakkında yazılar çıkmaktadır. Bu arada «Yatan» gazetesinin 8 ağustos 1959 tarihli sayısında Cavit Orhan Tütengil'in yayınlanan yazısını, 11. yıla ayak basarken sütunlarımıza alıyoruz. İ. H.

Yazan: Cavit Orhan TÜTENGİL

«Halk kültür dergisi» olarak okuyuculara sunulan «Türk Folklor Araştırmaları»nın Temmuz 1959 tarihini taşıyan 120. sayısı ile beşinci cildi ve onuncu yılı tamamlanmış bulunuyor. Kendini karınca kararınca Türk Halk Bilgisinin hizmetine adanmış olan bir dergi için büyük sayılacak bir başarı karşısındayız. Türkiye'de yıllar yılı yayın hayatına devam eden bir dergi ile karşılaşınca bu başarının ardında iki şey aramak akla gelir: Devlet ya da ülkücü bir insan. Türk Folklor Araştırmaları sırtını Devlete dayayan dergilerden değildir. Bu dergiyi de, bir kaç benzeri gibi, bir ülkücünün omuzları üzerinde yükselmiş görüyoruz. Türk Folklor Araştırmalarını İhsan Hınçer'siz düşünemeyiz. Başka türlü, ilk sayısı 1949 yılının Ağustosunda çıkan bir dergiyi, üstelik araştırma ve tanıtmaya yanı ağır basan bir ilim dergisini on yıl yaşatan güçlü anlamamız zordur.

Her ay kekik kokulu Anadolu toprağının iyimserlik veren havasını yaymağa çalışan bir derginin 10 yılı, 120

sayı, 1956 sayfa demektir. Folklor araştırmacılarını bir araya getiren, Cumhuriyetin ilk yıllarındaki Türk insanını tanıma hamlesini bugünlere kadar sürdüren dergi, fikir hayatımızda özel bir yer alıyor. Son sayıda konulara ve yazarlara göre verilen dizinler, genel konular, metod, anonim halk edebiyatı, müzik ve türküler, millî danslar, eğlenceler, çocuk oyunları, gelenekler, görenekler ve halk inanmaları, halk hekimliği, halk şairleri, masal, efsane, rivayet, fıkra, etnografya malzemesi, biyografi, kitap tanıtma gibi çok yaygın bir alanda yapılan çalışmalara tanıklık etmektedir. Halk sevgisi ile yollara düşenlerin tümünü bu derginin sayfaları arasında buluyoruz.

«On yıl biterken» adlı yazısında İhsan Hınçer «Türk halk kültürünün elçiliği» ni başarı ile vapan Türk Folklor Araştırmaları dergisinin ne güçlüklerle bugünlere ulaştığını anlatıyor. Bir defa daha görüyoruz ki «hizmet ülküsü» engelleri yenmenin tek aracı olmaktadır. Derginin ikinci on yılı da aynı tutumla

Barak Oyunları ve Senem

Yazan: Mahmut R. GAZİMİHAL

Barak kelimesinin türkçenin efsaneler çağına bağlılığını ve totem sayılabileceğini Kaşgarlı Mahmud'un yazdığı bir efsaneden öğreniyoruz. Dımsıkı, kendi çağında Altın Ordudan saydığı Kıpçaklı kabileler arasında Barak ve Berendi oymaklarını da Kırım tarafından olarak anmıştı. Barak adı, bize Sarı Saltuk müridi Barak Babayı hatırlatırken, Macaristan ve Romanya'da da rol oynamıştır. Macaristandeki türkçe kabile adları arasında aynı cümleden olarak Kürt de vardır. Kürt (çığ) oymak adı, Yenisey göktürk yazıtlarında geçer: kayın (= sinsin) ağacının bir adı da türkçede kürt'tür. Berendi ve Barak kabilelerinin bazı oymaklarını aynı ad ve köyleriyle Anadolu'da görüyoruz (1).

Rodos karşısındaki Teke ilinde (= Antalya) yerleşik Teke aşiretinin ana yurdu Harezm'de ve Serhas civarında kalışı gibi, bazı Barak oymakları da güneyimizde yerleşmişlerdir. Kürt türklerinden oymakların kısmen Oğuzlardan çok önce Anadolu'ya geldikleri biliniyor. En dağınık ve geç gelenleri Abdallar (= Efdalitler) oldu.

Gaziantep ile Urfa arasında Fırat

(1) L. Râşonyi, Dünya tarihinde türklük (Ankara 1942).

sona erdireceği umudu insanı sarıyor. Çünkü dergi, on yılın yorgunluğu ile değil, «daha da kuvvetli bir çalışma isteğiyle» okuyucularının karşısına çıkmaya azimlidir.

Derginin onuncu yılını tamamlayan 120. sayısında da ilgi çekici yazılar buluyoruz. M. R. Gazimihal'ın «Yurt dışında Türk davulu». C. Öztelli'nin «Türklerde and - yemin», M. Önder'in «Konuya millî giyimleri», G. Artan'ın «Kırvelik» adlı yazıları bu arada anılabilir. Görüldüğü gibi, Türk Folklor Araştırma ları uzmanlara olduğu kadar her türlü okuyucuya, memleket aydınlarına seslenen bir dergidir. Herkesin okuyabileceği derginin bir başka özelliği de herke-

nehrinin batı tarafı kentlerinden bir kısmı Barak köyleridir. Kendilerine mahsus oyun ve havaları vardır. Urfa bölgesinin ayrı ve toplu oyun havaları kimisi sözlü, fakat daha ziyade sözsüzdür. Oyunlu türkülerin mısra sonlarında «yar yar» yahut «ha var yar yar» gibi teraneleri tekrarladıkları çok olur.

Danburam rebab oldu

Çiğerim kebab oldu

beyitinde danburanın adı rebaba döndüğü hatırası yaşatılmıştır.

Barak Halayı, Barak İki Kamış Oyunu adlı sıra oyunu çeşitlerini kadın erkek birlikte yürütürler.

Barak aşiret oyunu çeşitlerini şimdilik ancak adlarıyla anmaya yerimiz elverişlidir. Çobanbeyli havası, Nahsani havası, Sarhoş havası, Keçeli Oyunu, Mımiy Oyunu. Bunlar ağır oyunlardır.

Kaba Oyun; Arabi Oyun. Bu ikisi biraz oynak havalardır.

Mısıri oyunu; Senam oyunu; Cezayiri oyunu: üçü de hafif ve kıvrak oyunlardır.

Şırvani Oyunu: süratle söylenerek yürütülen bir çeşittir.

Barak Halayı; Barak İki Kamış Oyunu: asıl Barak oyunları sayılarak bu ikisi gün görüyorlar. El ele ve daire şek-

sin yazılarına sayfasını açmakta olmasındır. Türk halk hazinesinin gizli kalmış bir yanını gün ışığına çıkaracak bir inceleme ya da tanıtmanın dergide yer alacağına şüphe yoktur. Hem de «Basılmayan yazılar istenince geri gönderilir» denilerek açık davete bir sorumluluk da katılmaktadır.

Türk Folklor (Halkbilgisi) Derneğinin yayın organı olan «Türk Folklor Araştırmaları»nın sayısı 50 kuruştur. Halkı ayağımıza getiren bu dergi bütün aydınlarımızın desteğine muhtaçtır demiyeceğim. Bütün aydınlarımız bu derginin desteğini nimet saymaktadırlar. Tabii, halkı tanımak ve dile getirmek istiyorlarsa...

linde yürütülürler.

Demirci Oyunu, süratle yürütülür, ilbaylı oyunudur.

Pekmez Oyunu, hafif ve hızlıdır.

Lörke Oyunu; Kereboz Oyunu: bu ikisi doğu Anadolu'daki adaş çeşitlerden Baraklara geçmiş olmalıdırlar. Fakat oyun anlamıyla «bar» adını bilmezler.

Bunlardan yalnız «Senam» adlısı üzerinde bir nebze duralım: Kars'ta Senem adıyla kadın erkek karşılıklı oynanan çeşit, Erzincan ile Dersim arasında düşen Pulur'da oynanan Semen, Türkistanda yüzyıllardır gün gören Senem oyunları farklılara uğramış çeşitleriyle mukayeseli olarak incelenilseler ne iyi olurdu.

Türkistanlıların halde oynadığı Senem Usulü (= oyunu) bir sevgiyi tasvir etmektedir. Şarkısı şöyle başlar;

Yâr derdi yaman deydu

Yâr kadrini bilmeydu

Yâr kadrini bilgende

O yerlerde turmaydu.

Bunu söylediklerinde kız ile erkek ellerini karşılıklı açarak yaklaşıyorlar. Sonra geri dönüp bir devir yapıyorlar. Böylelikle dört defa yaklaşıp ayrılarak bir kavisten sonra oyuna son veriliyor. Erkek kadına karşı saygılı davranır. Çok eski bir oyun olduğu için köylerinde de şehirlerdeki kadar yaygındır, gelecekte de yeri vardır: düğün şehirdeyse ev sahiplerinden iki yaşlı hanım eski nesilleri temsil edercesine ve biri erkek rolüyle oynayıp töreni açarlar. Köylerde ise ev sahibi bey ile kadının bu usulü oynamasıyla meclis açılarak başlar. Baş düğün oyunu budur. Ondan sonra gelen konuklardan genç ihtiyar her isteyen kalkıp oynar. (Oyun faslı sonunda 12 makamın nakaratı sayılan «Sırlıma» oyunuyla eğlentiye son verilir). Üst oyunun Şah Senem hikâyesine bağlılığında hiç şüphe yoktur.

Hep bilindiği gibi, halk hikâyelerinden olan Şah Senem (= Aşk Garib) masalının kıdemi takriben XVI. yüzyıldan daha geriye çıkartılamıyor; Gence, Hoy, Tebriz gibi yerlerle Azerbaycan ül-

kesini konusuna almıştır. Etkisi ise Türkistandan Ege'ye kadar olmuştur. Papaz kıdı diye anlatılan Senem'in adı «haç» anlamına «sanem» imlâsıyla da yazılıp söylendiği çok oldu. Oyunlar arasındaki münasebetler tarihinin Türkistan ile Anadolu arasında sonraki asırlarda da devam ettiği böylece kesinlikle anlaşılıyor. Yakın zamanlarda Azerbaycanda folklorcu yılları geçiren rus kompozitörü Glier yerinde derlediği ezgi ve tartinlarla Şah Senem'i opera halinde Türkçe besteleyerek esere oyundan mülhem bale sahneleri de koymuştur. Pıllaklardan dinlemek imkânını bularak beğendik. Esere bizim «Üsküdarı giderken» türküsü de nasılsa kaymıştır!

Argüste, Kentvari (1) gibi özel adları bulunan bir yığın Kars oyunları-mızdan biri olan «Senem» in Türkistan Senemine çok yakın olduğunu, fakat üstte adı geçen opera balesiyle zaman bakımından hiç bir etki ilişkisi düşünüle-meyeceğini ilâve edelim.

(1) Kent vâri oyun adını Kindavar şeklinde kullanan köyler de vardır. Azeri türkçesinde köy demezler, kend kullanırlar.

Genç Şairlere

Son yılların en büyük şiir antolojisi hazırlanıyor

DURUM sanat dergisi, ANTOLOJİ 59 adında, son yılların en büyük şiir antolojisini hazırlamaktadır.

320 sayfa. Avrupa bez ciltli. Beş renkli tozluk kapak içinde yayınlanacak olan bu antolojiye katılmak isteyen genç şairlerin üç şiir ve açık adreslerini göndermelerini bildirilir.

— 0 0 —

DURUM Dergisi. Cağaloğlu Şeref efendi sokak. 33 İSTANBUL.

Halk Türkülerinde Prozodi

(SESLE SÖZÜN UYGUNLUĞU)

- I -

Yazan: Veysel ARSEVEN

Bestelenecek sözlerdeki vurgulu hecelerın kuvvetli zamanlara, vurgusuz hecelerin de hafif zamanlara getirilmesi, kelimelerin gerçek bünyesini koruyabilmek için şarttır. Değil bestelenmiş sözlerde, hergünkü konuşma dilinde bile, bir kelime veya cümleın ses dalgalanmalarına; hece veya kelime vurgularına; ince veya kalın, kısa veya uzun hecelerin durak noktalarına dikkat edilmeyecek olursa, dil kişiliğini kaybeder. Dillerin bünyesinde bulunması lazım gelen bu unsurlar dilin müziğini meydana getirirler. Bir dilin bütün bu özelliklerine ve bu özelliklerden bahseden bilgiye prozodi (prosodie) denir. Bizde, İstanbul lehçesinin prozodisi, bugünkü modern Türkçemizce esas kabul edilmiştir. Bilhassa edebiyatçıların, şiirde müzik sözü ile anlatmak istedikleri şey, aslında prozodiden başka bir şey değildir. Ancak şu da bir gerçektir ki, Türk şiirinin hiç bir devresinde bilimsel ve şuurlu bir prozodi endişesi naslanmaz. Velez ki bir gün müzisyen bir şair veya şair bir müzisyen ortaya çıka. Halbuki Batının en yeni şiirlerinde bile prozodi kaygusu önemli bir rol oynar. Yabancıların, Türkçeyi konuşurken kelimeleri bir tuhaf telâfuz etmeleri, hep dilimizin işaret edeceğimiz özelliklerini bilmemelerinden ileri gelir. Türkçe kelimeleri prozodi yönünden inceleyecek olursak görürüz ki; dilimizde:

1-Vurgusu sonda; 2-vurgusu başta; 3-vurgusu arada; ve 4-tamamen vurgusuz olan kelimeler bulunur. Bunların ayrı maddeler halinde incelenmesi sayfalar doldurur. Biz ancak konumuzu aydınlatmak kadar üzerinde duracağız bu işin. Asıl maksat, sözlerin müziğe uygulanmasında dikkat edilecek tarafları işaret etmek ve bunun ışığı altında, halk türkülerinde halk sanatçısının ne dereceye kadar ona sadık kalmış olduğunu araştırmaktır.

1 — Türkçede kelimelerin büyük bir çoğunluğunda vurgu, son heceye düşer: kaval, çiçek, sakı ve başkaları gibi.

2 — Vurgusu başta bulunan kelimeleri dilbilgisi (gramer) bakımından ayrı ayrı incelemek gerekmektedir. Biz gene kısaca dokunalım ve birer de örnek verelim. Meselâ:

a) Yer, semt, mahalle, köy, kasaba, şehir, dağ, akarsu, göl, deniz, ada, memleket ve kıta adlarında vurgu, kelimelerin baştaki hecelerinde bulunur: Ankara Türkiye, Toros, Kıbrıs, Avrupa gibi.

b) Keza, pekiştirme, işaret, soru ve belgisiz sıfatlarda: sapsarı, böyle, nekadarkı; birkaç;

c) Soru zamirleri, belgisiz zamirler, bağlar, zarflar, fiil gibi çekimlenen kelimelerin bütün zamanları; kökü tek heceden ibaret olan fiillerin emir çekimlerinin ikinci şahısları; aynı tip fiillerin bütün olumsuz çekimleri:

Nerde, hepsi, fakat, şimdi, varım var mıyım geliniz kazmadım, asmayınız, gibi kelimelerde vurgu başta bulunur.

3 — Olumlu fiillerin mürekkep zamanlarıyla; emirlerin ikinci şahısları, olumsuz mastarlarla olumsuz fiillerin bütün zamanlarında; fiilimsi zarflarla cümle takısı alan kelimelerde; (ce, cesine), (ca, casına); (denberi, danberi) takıları ve ekleriyle biten zarflarda; (iken, ile, idi, ise) kelimelerinin kısaltılmış şekillerini takı olarak alan kelimelerde vurgu araya düşer:

Okuyun, çekinmek, gelirken, insanca, delice, vıldardanberi, gelmişken, hiddetle, şirinde, gelmezse, gibi kelimelerde vurgu araya düşer.

4 — (ve, ile, de, da, dahi) bağları; (mi, mı, mü, mu) soruları ve bunların çekimleri; (ki, bile, ise, idi, iken) kelimeleri; ve daha birçokları hiç vurgu almazlar.

Ancak, kelimeler cümle içinde kullanıldığında, vurguları her zaman aynı kuvvette kalmaz. Cümledeki ruh ve ma-

namın icaplarına göre vurgu tamamen düşer veya zayıflayabilir.

Eserinin güzel olmasını isteyen bir besteci, türkçenin bu estetik inceliklerini iyice bilmeli ve bunu bir güzellik unsuru olarak işlemesini becermelidir.

Sözlerin müziklenmesinde (vurgu) nun önemi çok büyüktür. Genel olarak vurgulu bir hece, müziğin kuvvetli bir sesine, vurgusuz bir hece de hafif bir sesine getirilmeli. Ancak buna, her zaman imkân bulunamaz. Eserin ritmine de hakkı olan değeri vermek lâzımdır çünkü. Bu takdirde kelimelerin vurgulu hecesini melodinin tiz, vurgusuz hecesini de pes bir sesine getirmek, veya farklı nota sürelerinden faydalanmak lâzım gelir.

Bütün bu açıklamalar, müzik ve edebiyat kültürü almış aydın kimseler için faydalı olacaktır şüphesiz. Ama konumuz, halk türkülerinde prozodi idi.

Acaba bir halk sanatçısı ne dereceye kadar bu anlattıklarımıza saygı gösterebilmektedir. Bunu, halk türkülerini incelemekle, prozodisi düzgün ve düzgün olmayan örnekler göstermekle anlayabileceğiz ancak. Şurasını peşin kabul ede-

Bayatî Şarkı

Gevki Bey

Bir kat

ra i — çen

çen — me — i pür —

hu — hu

hu — mi ze — na — çen

lim ki, halk türkülerindeki prozodi aksaklıkları nekadarkı zayıf olursa olsun, hiç bir zaman divan müziğindeki derbederliğin, perişanlığın ve bilgisizliğin seviyesine düşmez. Öyle ki divan müziğinde, yersiz parçalanmalar dolayısıyla katledilen kelimelerde heceleri, bir araya getirmek, veya cümlelerden bir mana çıkarmak tamamen bir bilmece işidir. Eserin metnini önceden bilmiyorsanız, anlaşılması imkânsız hale gelir. Gelin bunu bir örnekle pekiştirelim. Örnek: 1

Halk türkülerimizin içinde, prozodi yönünden nasibini alamamış olanlar elbet ki vardır. Yani bütün melodi devamınca metindeki sözler, prozodi düğümlenerek müziğe uygulanmış değildir; aksıyan tarafları da var. Fakat prozodi bakımından son derece başarılı türkülerimiz de pek çok. Gariptir ama, sesle sözün uygunluğu hakkında en güzel ve en sağlam örneklere, gerek hecelerinin yerli yerinde seslendirilmiş olması, gerekse sözlerdeki ritmik bütünlüğün temelli oluşu bakımından, tekerlemelerde rastlanır. Şimdi, milletler arası işaretlerden, vurgusuz heceler için şu (u), vurgulu heceler için de şu (-) işareti kullanılacak olursak, aşağıdaki bilmece - tekerleme gerek prozodi, gerekse ritim bakımından tam bir mükemmellik gösteriyor.

a : Çınçılı hamam

u u - u -

a : Kubbesi tamam

u u - u -

a : Bir gelin aldım

u u - u -

a : Babası imam

u u - u -

Dikkat edilirse, bu tekerlemede (a) ile gösterdiğimiz bir tek ritmik eleman var.

Ritim bakımından üçüncü satırı değişik olan bir başka tekerlemeyi melodisi ile birlikte verelim. Örnek: 2

a : Yağmur yağıyor

u - u u -

a : Seller akıyor

u - u u -

b : Arap kıızı

u - u -

Eyüp Oyuncakçıları

Yazan: Nurullah TILGEN

İstanbul'un güzel semtlerinden biri olan Eyüp, Türk folklorunu sinesinde toplamış bir yerdir.

Çocuklarımızın, hattâ baba ve dedelerimizin çocukluk çağlarının en değerli hatıralarından biri olan oyuncaklar, Eyüp'te yapıldı. Eyüp Sultan Türbesi'ne giden İskele Caddesi üzerinde iki sıralı oyuncaklar çarşısı bulunurdu. Bugün o yılların hatırası olarak bir iki oyuncakçı dükkânı ile «Oyuncaklar Çıkmazı» sokağı kalmış bulunuyor.

Bu oyuncak satan dükkânlarda neier satılmazdı? Üstüne ayna parçaları yapıştırılmış renkli küçük testiler, sürahiler, bardaklar, tenekte zilleri olan bir karış çapında defler, yine bir karış çapında davullar, eski meci diye büyüklüğünde tekerlekleri olan dört köşe arabalar, minik darbukalar, pek küçük olarak yapılmış beşik salıncakları, kırbaçla veya kaytan sarılarak döndürülen topaclar, kaynana zırılırları, kursak düdüklükler, haranlar, hacı yatmazlar, minik tereyağı yayıkları, şakşaklar hep Eyüp'te satılan oyuncaklardı.

Eyüp'te ilk defa oyuncak XVIII. yüzyılda Dökmeci Hasan Ağa tarafından imâj edilmiştir. Hasan Ağa, Mahmut II zamanında memleketinden İstanbul'a Nizam-ı Cedit askeri olarak gelmiş ve Rami Kışlası'nın açılış töreninde düm-

a : Damdan bakıyor

u - u u -

Sözlerdeki bu ritmik ayrılık, bir takım melodik şekil ve formların meydana gelmesine sebep oluyor, ki, sözlü müzikte melodik ritmi doğuran başlıca sebep te budur.

(Gelecek sayıda bitecek)

belek çalmıştır. Askerlikten ayrıldıktan sonra Eyüp'te yerleşen Hasan Ağa ramazanlarda sahur mâniciliği, diğer zamanlarda da oyuncak yapardı. Tükürük-lü oyuncakçı Hasan Ağa adile anılan bu zattan sonra Gümüşsuyu'lu Darbukacı Halil Efendi ve Küçük İsmail Efendi adlarındaki sanatkarlar da oyuncakçı dükkânları açarak bu sanatın yayılmasına hizmet etmişlerdir.

Eyüp oyuncakçıları hakkındaki bir fıkrayı da buraya alıyorum:

Sultan Mahmut II, birgün musahibi Sait Efendi ve maiyeti ile birlikte cuma namazını kılmak ve türbeyi ziyaret için Eyüp'e gider. Tam oyuncakçı dükkânları önünden geçerken küçük bir çocuğun kulakları tırmalarcasına ağladığını görür. Sebebini sorar. Çocuğun oyuncak istediğini ve annesinin almadığını söylerler. Bunun üzerine Mahmut II, Cami civarındaki bu oyuncakçıların derhâl kaldırılmasını emreder.

Bir müddet sonra tekrar Eyüp'e gelen Padişah, oyuncakçı dükkânlarının yine faaliyette bulunduklarını görünce fena halde hiddetlenir ve:

— Ben size bu dükkânları Cami civarından kaldırmanızı söylemedim mi, der.

Bunun üzerine Musahip Sait Efendi, Sultan'ın yanına sokularak:

— Devletim herhalde biz emrinizi yanlış anlamışız. Ama sözlerinizi bugünkü gibi hatırlıyorum. Siz oyuncakçıları değil, mezarcuları kaldırınız, buyurmuş-tunuz.

Padişah şaşırarak:

— Bu da ne demek? Ben mezarcuların kaldırılmasını mı emretmiştim?

— Evet Sultanım. Siz her halde oyuncakçıların kaldırılmasını istemezsiniz. Zira onlar, dünyaya yeni gelenleri, mezarcular ise öbür dünyaya gidenleri beklerler.

İşte, Eyüp, o zamandanberi çocuklarımızı çeşitli oyuncaklarla sevindirmeye devam ediyor.

Bilmecelerimiz

Yazan: İsmet Zeki EYÜBOĞLU

Bizim, halkbilgisi zenginliklerimizden biri de «bilmeceler» imizdir. Bilmeceler halk ruhunun, halk zekâsını yoklaması sonucunda ortaya çıkmış dil varlıklarıdır. Yüzyıllardan buyana bu değerli halkbilgisi varlıklarımız üzerinde düzenli, derli-toplu araştırma, inceleme pek az yapılmıştır. Ötede, beride bilmecelerin varlığından söz açılmış, konuşulmuş, bir kaç eser yayınlanmış, geniş bir çalışma düzenlenmemiştir.

Biz, uzun ve yorucu bir çalışmadan sonra Karadeniz Kıyıları'nda söylenmekte olanlarını bir araya getirebildik. Bunlar içinde halkbilgisi bakımından umulmadık bir zenginlik, beklenmedik çeşitlilik vardır. Bilmecelerden Türk geleneklerini, Türk törelerini, Türk eğlencelerini, yığınlarca halkbilgisi varlıklarını bulup ortaya çıkarabiliyoruz.

Ağız açık alâmet,

İç kızıl kıyamet,

Yaş koydum kuru çıktı?

Sallı âlâ Muhammed..

Biraz da ozanca olup «fırın» anlamına gelen bu bilmecede ilk karşımıza çıkan inanç müslümanca bir kılık içinde oluşudur. Bunun müslüman Türkler çevresinde söylendiği dördüncü teklik'inden belli oluyor. Hz. Muhammed'e salâvat getiriliyor.

Aldır onun tepesi

Yeşildir hem cübbesi

Kara kara küpesi?

Bu bilmecede de «karpuz» un karşılığıdır. İlk bilmecede ile bir dinî görüş içindedir. Bunu da «cübbe» sözünden anhyoruz.

Allah yapar yapısını,

Demir açar kapısını?

Bu bilmecede de «karpuz» ve «salatalık» anlamındadır.

Altmış para

Yetmiş para

Sapı uzun

Kendi kısa?

Bu çeşit, mâniye benzeyen bu bilmecede de «vişne» nin karşılığıdır. Bu üç küçük bilmecedeki de anlaşılıyor ki Türk

bilmeceleri, birer ölçülü türkî, ozanca düzenlenmiş birer edebiyat varlığıdır.

Altı bakkal dükkânı

Üstü miri çeşmesi

Daha üstünde

İki kapaklı ayna

Daha üstü çayır

Çimen düz ova?

Burada bir insan yüzünün bilmecelerleştirilmesini görüyoruz. Bilmecede yukardan aşağıya doğru «gözler», ağız, «burun», «saçlar», «alın» sıralanmış bir durumdadır.

Gözler birer «kapaklı ayna», burun «miri çeşmesi», alın, saçlar ve baş «çayır», «çimen», düz ova» biçimine sokulmuştur.

Altı manda, üstü keçi

Minareye çıkarken gördüm?

Birdenbire insanı şaşırtan bu bilmecede «ayakkabı» mız gizlidir. Kösele mandadan, deri de keçi پوستekisinden yapılıyor ya?

Abdest alır

Namaz kalmaz

Cemaatten

Geri kalmaz?

Bu ne biçim müslüman demeyin. Gezerken belki o da bizim gibi namaz kılardı ama, şimdi «cenaze» oldu.

Amcam gelir bize bize

Çanakları dize dize?

Ne cici amca değil mi? Yalnız bunlar bildiğimiz amca değil, şu «ayak» amca dırlar.

Altın saat

Suya batmaz?

Oysam batıcıların en ağırı altındır. Gerçi bilmecede biraz günlük olaylarla karşılaştırılınca bizi aldatıyor ama, ne ise, «zeytin yağı» dır deyip geçelim.

Alcaçık tepe

Çingili küpe?

«Kızılçık» demektir. Bunlardan da açıkça anhyoruz ki, halk dilinde aşağı yukarı bütün varlıkların bir karşılığı vardır.

Altı cehennem

Üstü cehennem

Murat Uraz

Değerli bir edebiyat tarihçisi ve folklorcu olan Murat Uraz, 1894 yılında Trabzon'da doğdu. Babası İslamoğullarından ve tüccardan Hürsit Efendi'dir. İlk ve orta tahsilini Trabzon'da yaptıktan sonra, İstanbul'da Darülfünun'un Edebiyat Fakültesi'ni ikmâl etti. Bu Fakültenin mezun olduktan sonra Trabzon Sultanisine edebiyat ve felsefe öğretmeni tayin edildi. Bir müddet sonra müdür muavini ve müdür-i sani oldu. 1925 ten itibaren Erzurum Lisesi müdürlüğünü yaptı ve 1931 de Vefa Lisesi edebiyat öğretmenliğinde ve ilâve olarak da Pertevniyal Lisesinde, Alman Lisesinde ve Sen Benua Lisesinde bulundu. 1937 yılında İstanbul Kız Muallim Mektebi edebiyat öğretmeni oldu. İlâve olarak Notre Dame de Sion Fransız lisesi öğretmenliğini yaptı.

1942 de Üçüncü Umumi Müfettişlik maarif müşaviri oldu. 1945 te İstanbul

Ortası cennet?

«Fırın içindeki ekmek»in anlatılışıdır. Bilmecenin tadına varabilmek için «ateş ekmeği» denilen ekmeğin pisirilmesini bilmek gerekir.

Ayağı demirden

Salvarı odundan?

Bu da ekin araçlarından biridir. «Tarla beli» demektir.

Altı süttür içerim

Üstü çayır biçerim?

Bunun da «koyun» olduğunu öğrenince gülmez miyiz?

Bir sahan şeker

Dünyayı ekler?

«Kar» ın yağdığında dünyayı bir beyaz tarlaya çevirdiğini anlatmak istiyor. Bu gibi bilmecelerde güzel bir halk sanatının da bulunduğunu görüyoruz.

Bir kuşum var

Guduğundan yumurtalı?

Bu görülmemiş kuşa «tüfek» diyorlar.

Bir fırınım var

Dört somun ekmek alır?

Bu «ceviz» karşılığıdır. Cevizin içine bakıldığında dört bölüm olduğu, birer zarla ayrıldığı görülmüştür.

Maarif Müdürlüğü'ne tayin edildi, 6 se-

Murat Uraz

ne bu vazifeyi yaptıktan sonra Vefa Lisesi edebiyat öğretmenliğine geçti ve 1955 yılında emekliye ayrıldı.

Murat Uraz, Edebiyat Fakültesi'nde bulunduğu sırada nesir ve nazım nevinden muhtelif yazılar yazmayı tecrübe etmiş ve Trabzon'da çıkan «Meşveret» gazetesinde ilk defa olarak «Kayıkçı» başlıklı bir hikâyesinin yayınlanmasını müteakip, yine Trabzon'da «İstikbâl» gazetesine bazı mizahî manzumeler ve menâleket tarihine dair makaleler yazmış, «Nur» adında bir dergi çıkarmış, uzun yıllar devam eden öğretmenlik hayatında edebî ve içtimalî mevzularda ve folklorla dair araştırmalarla bulunmuş ve bilhassa İstanbul'da vazife aldıktan sonra, bura kütüphanelerindeki tetebuları ile hazırladığı eserleri neşre başlamıştır.

Murat Uraz'ın kitap şeklinde olarak 1933 yılında «Halk Edebiyatı, Şiir ve Dil Örnekleri» adlı ilk eserini «Suhulet Kütüphanesi» bastırmıştır. Eser hakkında umumî izahatı, muhtelif halk şairlerine ve âşık tarzına dair malûmatı ihtiva eden bir önsöz ile «521» sahifeden vücut almış olan bu kitapta, «75» halkşairimizin henüz basılmamış man-

zumelerinden 35 divan, 1 satranç, 10 kalenderi, 35 semai, 150 koşma, maya ve eski türkî, 10 destan, 3 tekerleme, 3 muamma, 40 tek beyit ile, 1000 mânî, 150 bilmece, 116 ölçülü ve kafiyeli söz ve mecazi tâbirler, 700 den fazla derlenmiş söz bulunmakta ve şairlere dair de haşiyeleri ihtiva etmektedir.

Murat Uraz'ın eskidenberi Türkler'in kullandığı adlarla, bu adların menşeleri ve gramer bakımından tetkikleri hakkında bir mukaddimeyi ve bunların mânaları ile tarihi kıymetlerine dair izahatı havi «2.000» Türk adını ve sonunda soy ve akraba adlarını göstermek üzere «Türk Adları» isimdeki eseri de 1935 te basılmıştır.

1937 yılında lise edebiyat derslerine yardımcı kitap olmak üzere «Edebiyat ve Türk Edebiyatı Tarihi Hülâsası» isimli eseri basılarak seçtiği yeni örneklerle beraber maddeleri açıklaması ve bilhassa millî edebiyata ve dil hareketlerine dair etraflı izahat vermesi itibarı ile ilgi uyandırmıştır.

Bundan sonra, «Kunt Ozan» müstear adile, «Yahya Kemal Bayatlı», «Ahmet Haşım», «Tevfik Fikret» ve «Abdülhak Hamit Tarhan» hakkında 4 monografi ve 1938 den itibaren de kendi imzasıyla, Reşat Nuri Güntekin, Esat Mahmut Karakurt, Aka Gündüz, Hasan Âli Yücel, Bâki, Nedim, Şinasi, Namık Kemal, Muallim Naci, Kecal Zade Ekrem, Cenap Şahabettin, Ahmet Mitat, Sadri Ertem, Ragıp Paşa, Nef'i, Nâbi, Ziya Paşa, Ahmet Vefik Paşa haklarında, hayatlarını, şahsiyetlerini ve eserlerinden çeşitli parçalarını ihtiva etmek üzere 18 monografisi daha basılmıştır.

Doğuda bulunduğu sıralarda, dinleterek derlediği hikâyelerden ve halk arasındaki menkıbelerden saz şairi «Emrah», «Sümmani», «Seyrani», «Karaca Oğlan» ile «Kenan ile Lalezar», «Bahadır ile Mahinur» hikâyelerini İstanbulda yayınlamıştır. Bunların bazıları ikinci ve üçüncü defa basılmıştır.

Doğu havalisi rivayetlerinden kurulmuş olmak üzere 15 koldan ibaret «Köroğlu» hikâyesi ile Âşık Kurbanî hikâyesi ve şiirleri de yakında basılacaktır.

Ortaokul okuma kitaplarında yazılan bulunanların hayatlarını gösteren «Şair ve Edeplerin Hayatı» isimdeki eseri şimdiye kadar 13 defa basılmıştır.

1940 senesinde, o zamana kadar eser vermiş ve tanınmış şair ve ediplerimizden 1015 zatın hal tercümelerinin hülâsaları 4 cilt halinde ve «Türk Edip ve Şairleri» adile Suhulet Kitabevinde yayımlanmıştır.

Batılı 200 şair ve edibin kısa hal tercümelerini gösteren «Avrupa Edip ve Şairleri», «Nazım Şekilleri», «Vezin ve Kafiye», Servet-i Fünun'dan başlamak üzere 1940 yılına kadar yetişmiş şair ve nâsirlerimize dair altı ciltlik «Edebiyat Antolojisi», menşelerden 1941 yılına kadar kadınlarımızdan tanınmış 41 şairin, 16 romancı ve hikâyecinin, iki tiyatro müterciminin ve 16 gazete yazarının hal tercümeleriyle bazı eserlerinden alınmış örneklerden vücut getirdiği 554 sayfalık «Kadın Şair ve Muharrirlerimiz» adındaki eseri ve 1938 de tercüme ettiği «Manon Lesko» romanı ve son yıllarda «Yunan ve Roma Mitolojisi», «Mevlî ve İzahı» eserleri basılmıştır. «Tevfik Fikret'in kitaplarında, çıkmamış şiirleri»'nden vücut getirdiği bir kitabı da basılmaktadır.

«Türk Folklor Araştırmaları» dergisinde, Halk edebiyatında bade, Halk Edebiyatında saz ve âşık, Halk edebiyatında garip ve gurbet, Halk edebiyatında muamma, Halk edebiyatında köşeler ve keller, Halk edebiyatında mizah, İstanbul Tekkeleri ve son durumları, adlarında halk edebiyatına ait çeşitli yazıları çıkmış, Erzurum Halkevi dergisinde de, Erzurum Çeşmeleri, Erzurum Camileri, Mengüç Vakfiyesi, «Manazır-ı a-valim»de Erzurum; Erzurum gazetesinde de, Erzurum'un adı, Erzurum semtleri, Erzurum'daki eski eserler, gibi mahalli tarihî araştırmalara ait makaleleri çıkmıştır.

Vazife ile bulunduğu Doğru havalisinin tarihi, edebiyatı, folkloru ve millî oyunları üzerinde araştırmalar yapmıştır; bunların bir kısmı henüz basılmamış bulunmaktadır.

Uraz edebiyat ve folklor tarihine değerli malzeme hazırlamış bir kıymettir.

Üçüncü Halk Oyunları Bayramı

Yazan: İhsan HİNÇER

29 Nisan 1955 tarihinde kurulan «Türk Halk Oyunları» Yayıncılık ve Yayımlaştırma Teşisi, 27 Haziran - 5 Temmuz arasında İstanbul Açık Hava Tiyatrosu'nda yapılmak üzere Üçüncü Halk Oyunları Bayramı'nı tertiplemekle bütün İstanbulluların kalplerini fethetti.

İlk defa 1954 yılında Yapı ve Kredi Bankası kuruluğunun 10. yıldönümü dolayısıyla 3 gün devam etmek üzere 9, 10 ve 11 Eylül günlerinde Gazeteciler Cemiyeti ile işbirliği sonunda bir «Halk Oyunları Müسابakaları» yapıldı. Buna 22 il geniş halk dansları toplulukları katıldı. Müsabaka o kadar büyük bir ilgi gördü ki, bütün İstanbul üç gün üç gece bu birbirinden güzel halk danslarımızdan bahsettiler. Açık Hava Tiyatrosu böylelikle hiç bir zaman dolmamış ve alkış sesleriyle gınlanamamıştı.

İşte, Tesis bu büyük ilgi üzerine bir sene sonra doğmuştu. Kurucular bu canlı halk kültür varlığının güzelliği karşısında elbirelikle çalışmaya karar vermişlerdi. Bunların arasında Kâzım Taşkent, Kemal Türkmen, V. Nedim Tör, S. Rado, C. F. Başkut, A. Adnan Saygun, H. B. Yönetken, A. K. Tecer, M. E. Gazimihal, C. M. Altar, M. Sarısözen ve N. Akçer bulunuyordu.

Bu durum karşısında halk kültürüne, Türk Folkloru'nun bu en canlı ve renkli varlığına göndül verenler saadet içinde idiler. Nihayet yıllardanberi sapsiz kalan, ilgi gördüğü zaman da bir türlü teşkilatlandırılmıyan Türk halk dansları, geniş imlâna sahip bir Tesis'in himayesi altına giriyordu.

Tesis, 1955 yılının 29 Nisanında resmen kurulduktan sonra Kurucular kararlarını vermişlerdi: 1 ilâ 15 Eylül günleri arasında onbeşgün devam edecek olan I. Halk Oyunları Bayramı yapılacaktı. Derhâl hazırlıklara başlandı. İllerde Komisyonlar kuruldu. Bölge seçmelerinden sonra Millî Oyun Topluluklarımız İstanbul'da toplandı. Bayram çok başarılı geçeceğine benziyordu. Bayramın ilk günleri halk yine Açık Hava Tiyatrosunu doldurdu. Artık, dâva halledilme yolunda idi. Tesis, sarfettiklerini belki fazlasıyla alacak ve mahalli kıyafetlere ait gardrop'arını kuracaktı. Lâkin hiç beklenmiyen bir zamanda 6-7 Eylül hâdiseleri patlak verdi. Oyunlar tehih edildi. Topluluklar memleketlerine gönderildi. Tesis, büyük masraflar yapmıştı. Daha reklam ve yol

Bu yıl bayrama Kars, Antalya, Van, Muğla, Kastamonu, Bodrum, Silifke, Koyunlar Köyü, Eğin, Aziziye ve Kırklareli Toplulukları katıldı. Bu arada Kırklareli Topuluğunun bir düğünü canlandıran başarılı oyunu çok beğenildi. Resimde damadın, kayınbaba ve kayınana ile misafirlerin huzurunda gelinin yüzünü açışı görülmektedir.

masrafları bile karşılanamamıştı. Bunun üzerine bütün ümitler bir yıl sonraya kaldı.

Kurucular, bu zararı bir yıl sonra unuttular, yeni bir hamle ile II. Halk Oyunları Bayramı'nı hazırlamaya başlamışlardı. Hazırlıklar yine aylarca ve haftalarca devam etti. Oyunlar filme alınacak, oyun havaları bandâ geçirilecek, bunlar, kompozitör Bülent Tarcan tarafından notaya alınacaktı. Kenan Özbel kıyafetlerin desenlerini çezecek, Gazimihal, Tecer, Eflâton C. Güney, Şerif Baykurt, Sarısözen, N. Araz ve Hınçer'den müteşekkıl hıml heyet te keddlerine ayrılan illerin oyunlarını tesbit edeceklerdi. Vali ve Belediye Başkanı Gökay da Açık Hava Tiyatrosunda 11 gün devam edecek ve 19 ilâ 29 temmuz arasında yapılacak olan Bayram'dan eğlence resmi alınmıyacağını vaat etmişti.

Oyunlar başladı. Yine İstanbul altüst oldu. İstanbullular, İstanbul'da bulunan yabancılar hergün akın akın Açık Hava Tiyatrosu'na kostu. Hangi ilin Halk Dansları Topluluğu gelmişse, o ilin İstanbul'da bulunan bütün doğumları çocuk çocuk her gece Açık Hava Tiyatrosu'nda alkış tuttu. Havalarda iyi gidiyordu. Dans Topluluklarının yol masrafları, reklam giderleri, günlük harcaharlar az tutmuyordu. 100.000 lira sermaye ile kurulan Tesis, bir

yıl evel mevcudunun yarısını kaybetmişti. Bu sene elde edilen gelirle belki fazla birşey yapılamazdı ama, hiç olmazsa Tesis'in geçen yıl uğradığı zarar telafi edilebilir ve Toplulukların masrafları karşılanabilirdi. Bu da bir salâh sayılmalıydı.

Bayram bitmiş. Topluluklar memleketlerine dönmüşlerdi. Bir gün Tesis'in dinamik ikinci Başkanı Tör, masasında bir ihbarname buldu. Hayrola, dedi ve açtı. İstanbul Belediyesi Eğlence Bürosundan geliyordu. Dikkatle okudu, bir daha, bir daha okudu. Belediye, Tesis'ten 76 bin lira istiyordu. Bunun 8 bin lirası eğlence resmi, geriye kalan kısmı da ceza idi. Bu nasıl olurdu? Gökay izin vermişti. Daimi Encümen'den muafiyet kararı alınmıştı. Bu bir memleket hizmet değil miydi? Bunda bir yanlışlık olacaktı! Derhâl İdare Meclisi toplandı. Gökay'la görüşüldü. Süresi içinde İtiraz Komisyonuna ve maddi bir hatâ olması ihtimaline karşı da Belediye'ye resmen başvuruldu. Fakat heyhat, güzel ve şihirli danslarımızı kurtarmak isteyen bir müesses, iflâs ediyordu. Belediye'nin ve Gökay'ın yardım etmek istediği bu hayırlı teşebbüse mevzuat hazretleri hayır, diyordu.

Bunun üzerine 1957 yılı geldi, geçti. Tesis'in başındakiler elleri bögürlerinde intizar dolu bir yıl geçirdiler. Bunu 1958 yılı takip etti. Tesis ümitsizlik içinde kıvranyor, fakat hizmetine devam edebilmek için de, itiraz ettiği 76.000 liralık % 15 eğ-

lence resmi ve cezası dosyasını ehil hukukçularına takip ettiriyordu. Nihayt 1958 de Temyiz'den müjde- li sayılan bir karar geldi. Bu kararda, Tesis II. Halk Oyunları Bayramı'nı yapacağını Belediye'ye ihbar ederek, muafiyet istediği için, ancak 8 bin liralık eğlence resminin alınabileceği, cezanın kaldırıldığı bildiriliyordu. Belediye buna usulen itiraz etmişti, ama, hakikat meydanı idi. İş sadece bir kanun meselesiydi. Belediye'ye zamanında ihbar yapılmış, Belediye usulsüz bir yoldan muafiyet tanımıştı. Artık Tesis, hakkını kazanmıştı. Kanunun istediği 8 bin lirayı verebilirlerdi. Lâkin ceza Tesis'i kökünden sarsabilirdi. Onun için derhâl 1959 yılı yaz aylarında yapılacak olan III. Halk Oyunları Bayramı'nın hazırlıklarına başlanıldı.

★

Bu arada 1958 yılı başında Ankara'da bir hareket başlamıştı. 1958 Milletlerarası Brüksel Sergisi'ne Türkiye de geniş şekilde katılıyordu. Neden bir Türk Halk Dansları Topluluğu gurupı gönderilmesindi? Esasen Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü bu husus için bütçesine mühim bir tahsisat ayırmıştı. Hem İstanbul'da yapılan Halk Oyunları Bayramı büyük ilgi görmüyor, Reha Oğuz Cumhuriyet'te yazdığı ve Amerika'dan gönderdiği yazılarda Türk Halk Oyunları'nın Amerika ve bütün

III. Halk Oyunları Bayramının en başarılı Topuluğu olan Silifkeliiler, güzel oyunlarını oynarken

Dünya'da ilgi ile karşılanacağını ısrarla belirtmiyormuydu? Şubat 1958'de Ankara'da büyük bir seçme yapıldı. Festivale katılan 10 Topluluğuna bir tanesi derhâl tasfiye edilmiş, oyunları ve kıyafetleri beğenilmemişti (!). Bu Topluluk aynı kadro ve kıyafetle bu yıl yapılan ve beşarı kazanan III. Halk Oyunları Bayramında en fazla beğenilen, konuşunca alkışlanan Silifke Topluluğu idi.

Festival bitince topluluklar memleketlerine döndüler. Brüksel Sergisine gidileceğinde davet olunacakları söylendi. Nihayet hareket günü gelmişti. 3 Temmuz 1958 günü Erzurum (kadın-erkek), Bursa, ve Balıkesir Halk Dansları Toplulukları Ankara vapuru ile önce Nis'e, oradan da Brüksel'e gittiler. 3 Ağustos 1958 günü de ikinci grup Gaziantep (kadın-erkek), Kırklareli (sade davul-zurnacılar) tren yolu ile yola çıktılar. Silifke'nin arkasından bazı sebeplerle Elazığ ve Sivas Toplulukları da tasfiye edilmişlerdi. Brükselde 7-8 ve 9 Ağustos 1958 günleri Türk Günü olarak kutlandı. İçin, o günler içinde oynayan Milli Oyun Topluluklarımız büyük ilgi gördüler. Fakat organizasyon çok zayıf kalmıştı. Topluluklarımızın Brüksel'e gidiş ve Yurda dönüşü bile duyulmadı. Topluluklar vapur koridorlarında, sehayat ederek yurda dönmüş ve topraklarımızı öpmüşlerdi.

İşte, III. Halk Oyunları Bayramı, böyle bir duraklama ve Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğünün de bu arada bir Nis ve Brüksel Sergisine (1954, 1955 ve 1956 yıllarındaki çalışmalarla Türk Halk Oyunlarını Yaşatma ve Yayma Tesisi'nin hazırladığı Topluluklarla) katılmasından sonra, yapıyordu.

I. ve II. Bayramlar özelliği taraflarla gelmişlerdi. İnşallah bu III. Bayram iyi geçecek, 5 gün devam edecek, 27 Haziranda başlayacak ve 5 Temmuz'da sona erecekti. Yine büyük bir hazırlık devresine girildi. Daha evvel birkaç heyet Anadolu ve Trakya'yı dolaştı. Oyunları tesbit etti. Nihayet bambaşka ve değişik topluluklara İstanbul halkına bir memleket halk oyunları ziyafeti çekildi. Bütün oyunlar beğeniliyordu. Bu arada temsil olarak sahneye getirilen Bodrum'un düğün adetlerinden Temel Devren, Kırklareli'nin maskeli düğün alayı ayrı bir hususiyet ve canlılık taşıyordu. Halk bunları algılayınca alkışladı. O dev oyun topluluklarımız olan Trabzon, Elazığ, Çorum, Bursa, Erzurum, Balıkesir ve Konya Topluluklarının yerini Bayrama yeni katılan gruplar kapatıverdi. Hele hele Silifke Topluluğu, «Beşiki Çamdan» ve «Reklük» danslarını oynarken halk kendinden geçti. Halk ta sazlarla beraber alkış tuttu. Seneler boyunca hep sıra oyunları ve halsizler seyreden halkın bilhassa hareketli, coşkulu oyunlara olan meyli meydana çıktı.

Beş gün iyi havada devam eden oyunlar 2 temmuz günü birdenbire bastırılan devamlı yağmurlar yüzünden yine yarıda kalmak tehlikesiyle karşı karşıya geldi. Yağmurlar dört gün, dört gece devam

etti. Bu şartlar karşısında Tesis'in bağında bulunanlar, uykularını kaybettiler. Halk sabırsızlık içinde güneşin ağmasını bekledi. Nihayet, Bayramın bitim günü gelmişti. Yağmurlar devam ediyordu. Topluluk mensupları memleketin dörtbir tarafından işlerini, çift ve çubuklarını bırakıp, İstanbul'a, mukaddes bir vazife görmek için gelmişlerdi. Fakat işlerinin başına gününde dönmeleri de lazımdı. Havalanın kapalı gitmesi üzerine, Bayram, iki gün uzatıldı. Hava açmıştı. Halk üst üste Açık Hava Tiyatrosuna dolduruyordu. Alkışlıyor, alkışlıyordu. Dört gün, dört gece yağmurla birlikte uykusunu kaybeden Tesis idarecilerini son gece görenler, endişeli yüzlerinde tekrar bir ışığın parlamakta olduğunu farketmişlerdi. Bayram başarı kazanmış, halk ta değişik topluluklarla karşılaşmış, Türk halk oyunları hazinesinden değişik ve değerli danslarımızı görmüşlerdi.

4 Temmuz sabahı kapılarının arabından atılan gazetelerini alıp okuyanlar, yeni bir haberle karışıldılar. Adana Vapuru, bir gün evvel Akdeniz seferine çıkmış ve bu vapurla Konya, Trabzon ve Bursa millî oyun toplulukları Nis'e hareket etmişlerdi. Bu kadar kısa bir haber ve bir de resim vardı. Tercüman gazetesi Trabzon Topluluğu'nun resmini basmıştı. Vatan gazetesi Gaziantep Topluluğunun resmini bastığı halde, Gaziantep Dans Topluluğunun gittiğine dair bir kayıt yoktu. Bütün İstanbullular, sonra da bütün bu haberi okuyan ve resimleri görenler, bu Toplulukları kimin gönderdiğini, İstanbul'daki Bayramla bir ilgisi olup olmadığını düşünüyor, bir neticeye ulaşamıyorlardı. Bu yüzden Topluluklar, Nis'te ne zaman oynayacaklardı? Organizasyon bir iltihaz vesilesi olmak icapederken, âdeti halktan gizlenir gibi hareket ediliyordu. Sonradan meseleyi iyice tefekkür edince şu neticeye ulaşıldı: Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü Nis'ten bir davet almıştı. Nis'te milletlerarası festival her yıl tekrarlanırdı. «Türk Folklor Araştırmaları» dergisinin 118 sayılı Mayıs nüshasında çıkan bir milletlerarası halk dansları festivali listesi vardı. Bu listeye göre Nis'te 13-17 Temmuz arasında geniş bir halk dansları festivali yapılacaktı. Bu geziyi tertip eden Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü olduğu için, bunun, en geniş bir şekilde umumi efkara duyurulması, tarihlerinin ve hangi Toplulukların gittiğinin açıklanması doğru olmaz mı idi? Bir meghûl içine kapanmak nedendi? Bu yüzden ki, Fransaya giden Topluluklar Gaziantep, Bursa ve Trabzon'dan müteakik olduğu halde gazetelere Gaziantep Topluluğu'nun adı Konya Topluluğu olarak geçmişti. Gazete sekreter ve foto muhabirlerinin Anadolu'yu pek iyi tanımadıkları anlaşıyordu.

Memleketimizde iki büyük Müessese halk oyunlarımızı yaşatmak ve tanıtmak için çalışırken birbirleriyle en küçük temasa dahi muvaffak olamamışlardı. Artık işbirliği yapma zamanı gelmişti.

Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğünün de başlamış olduğu bu hayırlı çalışmanın memleketimiz için faydalı olması için, işin başına dil bilen, müzik ve halk kültürüne hakkıyla vakıf bir değeri getirmesi, bu işin şümmeddarlık, hatır için kayrılan kimselerle yürütemeyeceğini anıyarak, dev adamlarla arada açılan mesafeyi doldurması ve bütün dünyaya bu güzel folk danslarımızı tanıtmaları lazımdı.

Kemah'lı Tahir ve Divanı

Yazan: Ali Rıza ÖNDER

Erzincan Ceza Hakimi sayın Hamit Özdemir'de eski harflerle yazılmış, yetmiş dört sayfalık, el yazması bir divan bulunduğunu görmüştük. Bu kitabın Kemah ilçesine bağlı Urfat Köyünden Tahir adında bir tekke şairine ait olduğunu öğrendik. İncelemek fırsatını bulduğumuz bu kitabı, okurlarımıza tanıtmaya değer bulunduğumuz için yazımıza konu olarak aldık.

Önce şairini tanıyalım: Kemah Nüfus Dairesindeki kayıtlara göre Tahir Yavuzaslan rumi 1285, miladi 1869 yılında Kemah'ın Urfat Köyünde doğmuştur. Babası Mehmet, anası Aysed'dir. 7/Mart/1940 tarihinde aynı köyde ölmüştür.

Şimdi Urfat Köyünün muhtarı olan ve şairin amcasıoğlu olduğunu bildiren Rifat Yavuzaslan'ın verdiği bilgiye göre Tahir'in ailesi eskiden Tiryakioğlu lakabıyla anılmış. Tiryakioğlu Tahir, gençliğinde İstanbul'a gitmiş medrese öğrenimini bitirdikten sonra Uşşakiye Tarikatına girmiş, Şeyh Yazıcıoğlu'nun izinde yürümüştür. Bu tarikatla mürit olarak yıllarca hizmeti geçmiş ve sonunda tarikat şeyhinin postuna oturmuştur. Kendisini tanıyan, seven, sayan yüzlerce müridi bulunduğu ve bunların bir kısmının sağ olduğu söyleniyor.

Tahir Yavuzaslan, ölümünden iki yıl önce, İstanbul'dan Urfat Köyüne dönmüştür. O sıralarda, İkinci Dünya Savaşının çıkacağını önceden bildiren bir yazı yazdığı anlaşılmaktadır. Mühürünün ortasında kendi adı, dört yanında da dört büyük melek adı olan (Mikail, Cebrail, Ezrail ve İsrail) isimleri yazılı imiş.

Yaratılış yönünden doğruluk ve olgunluğu ile tanınmış, halim selim bir kişi olduğu bilinmektedir. Bu vasıfları ile kendisini çevresine sevdirmiş ve saydırmıştır.

Hakim Hamit Özdemir'de bulunan divanından başka elde yazılı eseri bulunmadığı söyleniyor. Bu divan, şairin kendi el yazması imiş. Sayfalarında nu-

mara yoktur. Kitabın cildine ve kağıdına bakınca kırk yıldan daha önde yazıldığı sanılabilir.

«Hilfetünnebi» başlıklı beş sayfalık girişten sonra Elif (A) Bölümüne, «Heza Divan-ı Seyh Mehmed Tahir Safveddin Betarikat-i Aliye-i Uşşakiye» sözleri ile başlanmaktadır.

Divandaki bütün şiirler «Tahir» adı ile sonra erdiği halde (R) Bölümünden aldığımız şu parça «Safveddin» adı ile başlanmıştır:

Dervişlerin yüzü akır

Alnında yanan çıkraktır

Bize mihmân olan Hak'tır

Dervişler, safa geldiniz

Dervişler yola giderler

Birbirini methederler

Leyl ü nehar zikrederler

Dervişler safa geldiniz

Dervişler ehl-i muhabbet

Yollarında yoktur zahmet

Hak anlara eder sefkat

Dervişler safa geldiniz

Dervişler uludan ulu

Mürşitten içteler dolu

Biziz Hüsameddin kulu

Dervişler safa geldiniz

Dervişlerde vardır iman

Gözetirler ahd ü peyman

Kalplerinde yoktur gûman

Dervişler safa geldiniz

«Safveddin»'in yadigarı

Sâdik Yunus anın yarı

Severiz biz mihmanları

Dervişler safa geldiniz.

(M) Bölümünden de aşağıdaki iki şiiri örnek vererek yazımızı bitiriyoruz:

Dost yedinden iştîm sa'âp

Dem bu demdir, o dem, bu dem

Çiğirimi kıldım kebab

Dem bu demdir, o dem, bu dem

Ferhat gibi doğ demişem

Anda şirin bulmuşam

Canımı feda kılmuşam

Dem bu demdir, o dem, bu dem

Mansur gibi çıktım dara

Anda erişmişem yara

Canımı kıldım avare

Derlemeler:

Bozkır Ağıtları

Yazan: İsmet ÖZALP

Bozkır'ın Saycak (Soğucak) Köyün-
den Kerim Dursun'dan Ekim 1952 de
derlenmiştir: (Devenin öldürdüğü gen-
cin dayısı ağzından)

Hey ağalar hey gaziler
Ol deyince yarelerin sızılar
Norene battı yiğenim keskin azılar
Kollarım yarelidir der de ağlar yiğenim
Cenazen geldi de musannaya dayandı
Ak göyneğin de al kanlara böyendi
Anan kız-kardeşim nasıl dayandı
Kollarım yarelidir der de ağlar yiğenim,
Yüklettim yükümü develer kalkmaz
İki katar deve yedekte gitmez
Yiğenim bu işler sensiz bitmez
Kollarım yarelidir der de ağlar yiğenim,
Dizine dursun da topula burçak
Yok muydu yiğenim yanında bıçak
Dünyadan hevesin kestini mi gerçek
Kollarım yarelidir der de ağlar yiğenim,

Kovanlık Köyünden 1315 li Bayram
Yılmaz çocuk üzerine ölen karısı için
söylemiştir.

Karşıdan geliyor ecem sürüsü
Sahnıp sahnıp gelin bacısı
İçerden mi çıkar yârın acısı
Dayanaman (m) gelin anam sana ben.
Nen demedi gelin anam dilerin
Al bağırlık dolamalı kolların
Toplam geliyor bildik ellerin

Dem bu demdir, o dem, bu dem
Seyyah oldum Mevlâ için
Mecnun oldum Leylâ için
Ol gözleri şehîlâ için
Dem bu demdir, e dem, bu dem
(Tahir) Hak'tan almış nasip
Sözlerini gördüm rusip
Ana olalım müntesip
Dem bu demdir, o dem, bu dem.

★
İmam-ı AH'nin bindiği düldül
Nisalar içinde Fatıma güldür.
Ande'lip Hasan'dır, Hüseyin bülbül
Gelin kardeşlerim Allah diyelim
İmam-ı Zeynel'dir natık-ı Kur'an
Muhammed Bakar'da halmoldu İrfan
Zuhur etti Cafer Sadık'ta Bürhan
Gelin kardeşlerim, Allah diyelim
İmam-ı Kâzım'a yedinde hüccet

Dayanaman gelin anam sana ben.

Gezlevi'li Topal Ahmet, ali kıran-baş
kesenlik eder, onu da da öldürürler. Ko-
vanlık'lı Bayram Yılmaz'dan derlenen
ağıt:

Ahmet ağa derler söylenir adım
Yağh kurşunu da içerden yedim
Öldüğüm'aramam kuzular yetim
Kuzularım küçük ağlar anası.
Arap Çimeni'nden salım yürüdü
Duyan dostlarımın yağı eridi
Konya'ya varmadan yaram soğudu
Yok mu doktor beğim senden bir imdat
Kahve ısmarladım durup içmeğe
Doktor beğim gelmiş yarem açmağa
Nazlı yârim ister helâllaşmağa
Yok mu doktor beğim senden bir imdat?

Kocası İstanbul'da bulunan bir ka-
dın ölünce bacısı ağlamış:

Ağlayayın ağlayayın (m)
Al mendile bağlayayın (m)
İstanbul'a yollayayın (m)
Fatmamız kardeşim.

Dağlarda biter yonca
Çiçeği var alca moreca
Daha kuzuların gonesi
Fatmamız kardeşim.

Kara almyazılı birinin ağzından:
Mezerimi derin eylen Sular serpin serin eylen
Dünyada murat görmedim Ahretimi mamur eylen.

İmam-ı Elza'ya kıldık muhabbet
Ana sem yediren Yezid'e lânet
Gelin kardeşlerim, Allah diyelim
İmam-ı Taki'nin bir fîsî Takva
İmam-ı Naki'dir varisi Hakka
Hasanelaskeri nur-u müteba
Gelin kardeşlerim, Allah diyelim
Zuhur etse gerek İmam-ı Mehdi
Ana bağı durur cümlemin ahdi
Müminlere ihsan etmektir kasdı
Gelin kardeşlerim Allah diyelim
(Tahir) eyitmıştır medhü senay
Anlara kul olan buldu devay
Aşıklar zikreder subh ile şamı
Gelin kardeşlerim, Allah diyelim.

Son şiirde sair, Oniki İmam'ı anmak-
tadır. Son parçadaki «eyitmıştır» sözü,
«söylemiştir», «ana» diye geçen söz-
cük de (kelime), «ona» demektir.

Araştırmalar:

Gölpazarın'da Doğum Âdet ve İnanmaları

Yazan: Muzaffer BATUR

Hâmile kalan bir kadının çocuğu ra-
himde kırk günlük olunca, aşermeğe
başlar, fena kokulardan midesi bula-
nır, kusmalar olur. Canı olmayacak
şeyler ister. Bazı kadınlar ekşiyi çok
yer, bazıları da tatlıyı... Bu aşerme ço-
cuk canlanıncaya kadar devam eder. Üç
aydan sonra karın şişmeye, büyümeğe
başlar, dokuz ay on gün sonra kadının
doğum sancısı tutar. Eğer yakında bir
akar su varsa, kadını suyun başına gö-
türerek üzerinden üç defa atlatırlar.

Bu adedi «çocuk su gibi kaysın» diye
yaparlar, sonra ebe çağrılır. Ebe oku-
yarak eve girer, doğuracak kadının sır-
tını üç defa sıgaclar, «Benim elim değil
Fatma anamızın eli», der. Beline okun-
muş kuşak bağlar. Bir tane de arka e-
beliği yapacak kadın çağırılır, arka-
dan belden tutar, asil ebe de çocuğu do-
ğurtur. Çocuğun kız mı, oğlan mı oldu-
ğu hemen söylenmez. Eğer hemen söy-
lenilirse «Çocuğun sonunun düşmeyece-
ğine veya zorluk vereceğine inanılır.»
Sonun düşmemesi olayı annenin âni ü-
zintili veya sivincinden olmuştur.

Doğan yavruyu yıkayıp sararlar. A-
nadan son düşer. Sonra sıcak bir bardak
şerbet içine eritilmiş bir fincan tereyağı
korlar, hastaya içirirler. Anayı ılık su
ile yarıdan aşağı yıkarlar, yatırırılar.
Ebe de «kızını» (veya oğlunu) güle güle
büyüt» diye dua ederek gider.

Kadın sancı çekerken ebe yanında
kuru bir ot getirir, adına «Fatma ana-
mızın eli» deniyormuş. Bu otu ebe bir
tas içinde ıslatıyor, ıslanan ot su içi-
nde açılmağa başlıyor, açıldıkça sancı da
çoğalıyor, suyunu kadına içiriyorlar,
sancısı artıyor, fakat daha çabuk doğum
yapmasını sağlıyor.

Doğan yavru ilerde kaşıntılı olmasın
diye çocuğun yıkanacağı ılık suya bir
avuç tuz atarlar. Gözleri parlak olsun ve
ilerde kamaşmasın diye gözlerine limon
sıkarlar, gözleri acıyan yavru bağırr,
ağlar. Sonra kurulayıp yatırılır.

Çocuk sabırlı olsun diye, üç ezan se-
si duyuluncaya kadar ne meme ve ne

de her hangi bir şey vermezler, boğazlı
olsun diye. İlk memeden evvel ağzına
şerbet dökerler, şerbeti veren kimsenin
boğazlı ve iştahlı bir kimse olmasına
dikkat edilir. Loğusa yanında iş yapı-
lmasını uğurlu saymazlar. Emzikli bir
kadına loğusa odasında, bilhassa baş
ucunda çocuğuna meme vermezler.
Loğusanın sütünün ona kaçacağına ina-
nılır ve üç gün sütü gelmezmiş, bu müd-
det tamamlanıncaya gelen süte «deli süt»
denirmiş acı ve ızdırapla birlikte gelir-
miş. Bu hal üç gün devam eder, sonra
süt tabiileşir. Bu deli süte dikkat edil-
mezse meme patlar delinir, ya sağır
veya çocuğa emzittirilir. Loğusanın ba-
şına kırmızı kurdela, bir de nazarlık ta-
kılır. Duvara baş ucuna bir Kur'anı
Kerim asılır. Üzerine bir parça ekmek
konur, bir baş da sarımsak asılır.

Çocuğa ayrıca kırmızı kurdela, bir de
nazarlık takılır. Nazarlık üzerine mavi
boncuk, Maşallah, bir çıkım içinde gö-
rek otu ve bir başak sap konur. Loğu-
salıkta meme daima gizlenir, kimseye
göstermeden emzirilir. Çocuğun altı in-
san yanında açılmaz, loğusa çocuğuna
arkası dönük yatmaz, nazar ve sarılık
olmasından korkulur. Üç gün sonra ço-
cuğun yüzüne sarı bir tülbandı sarılık
olmasın diye tedbir olarak örterler. Beş
gün sonra göbeği düşer, saklarlar. Ye-
disinde ebe gelir, anneyi ve çocuğu yı-
kar, «Yedi suyu» döküntürler, buna
«Karkı» denir. Bir tencere suya bir gü-
müş yüzük kırk defa daldırılıp çıkarılır,
sonra yüzük tekrar suyun içine atılır.
Bu su çocuğun tepesinden dökülerek yı-
kamır, aynı muamele anneye de tatbik
edilir.

Sekizinci günü mevlit okutulur, bu-
raya göz aydına gelenler davet edilir.
Mevlitte loğusa şerbeti dağıtılır, buhur
tüttürülür, gül suyu ekerler. Mevlit
bittikten sonra herkes loğusanın başına
gelir «Güle güle büyüt, uzun ömürlü ol-
sun, analı babalı büyülsün», diye iyi te-
mennilerde bulunarak hediyelerini ya-
tağın üzerine korlar. Bu hediyeler umu-

miyetle mendil, fanila, çorap, havlu ve başkaları, yemeklerden, sütlâç, puf böceği, gözleme, helva, yoğurt, süt v.s. olur.

Loğusanın kırkı dolunca ebesi çağırılır, hısım akraba toplanıp hamama giderler. Ebe çocuğu ve anayı kırklar. Akrabalar da yıkanır çıkarlar. Loğusa o gün ipekliler giyer, uslu çocuk olması için çocuk ta ahıra götürülür, koyun inek gibi hayvanlar yanında biraz durdurulur, Ertesi günü çocuğu alarak kapı dolayılır. Buna «Kırk uçurtma» denir. Evvelâ edeben başlanır, beraberinde yemeni, sabun, şeker ve kahve götürülür. Sonra hısım akrabalar ve komşular gezilir. Her gidilen yerde çocuğun koynuna ikiden az olnamak şartile yumurta konur. Bunu «çocuk yumurta gibi olsun», temennisiyle yaparlar. Eğer gidilen evde yumurta bulunmazsa bir miktar kahve şekeri verilir, o da yoksa bereketli olması için yüzüne un serperler. Eskiden loğusa üç gün yatakta yattıktan sonra karyolaya kaldırılırdı. Buna «Karyolası kuruluyor» denir. Karyolanın yan ve baş taraflarına halılar çakılır. Çeşitli kumaş ve krepler karyolanın dörtbir tarafına gerilir, halılar üzerine işlemeli çevrelerle süsler yapılır, işlemeli karyola takımları örtülür.

Çocuğa nazar devip bağırırmaya başlar. sa, tütsü yapılır. Bir küreğin içine ateş konur, bir iki tane kurumuş üzerlik otu, biraz kuru leylek pıslığı, eşikten yonga kesigi alınıp ateşe atılır. Dumanına çıplak yavruyu her tarafını çevirerek tutarlar. «Üzerine nazarlık, iyilik, sağlık, göz gözden, mavi gözden, siyah gözden çocuğumun kara büzüğünden çıksın gitsin» diye bir de dua okunur. Sonra emzirerek yatırılır. Eğer bunlar bulunmazsa iri tuzları ateşe atarak çatlatırlar. Aynı şeyler yapılır. Eğer gene geçmezse, yaşlı abdestli bir kimseye nazar duası okuturlar, gene geçmezse bir kurşuncu kadın çağırılır. Çocuk iyice örtülür, bir kepe içinde erimiş kurşun bir tas soğuk su içine birden bire dökülür. Bu iş üç defa baş ucunda, üç defa da ayak uçlarında tekrarlanarak kurşunun aldığı şekillerle göre müteala yü-

rütülür. Yürek, iğne ve. s. şekiller alır çok patlayarak dağılırsa; şiddetli nazara tutulmuş denir.

ÇOCUK OLMASI İÇİN ALINAN TADBİRLER

Muhtelif sebeblerle çocuğu olmayan bir kadın; hiç çocuğu olmamış bir kadına belini çektitirir, sardırır bu haile kocasile yatar.

Kırk türlü baharatla ilaç yapılarak yedirilir;

Beline çömlek çekerler;

Çocuğu olmayan kadın yeni çocuk yapmış kadının sıcak sonu üzerine oturur Dedelere (Yatırırla adaklar adanır, Koyun, horoz v.s.)

Civar köylerden birinde iki kaya arasında bir arslan ağzına benzer su varmış, çocuğu olmayan kadınlar bu suya taze yumurta atıyorlarmış, eğer çocuğu olacaksa içeri giriyor, olmaya caksa suyla birlikte dışarı çıkıyormuş.

ÇOCUĞUN KIZ VEYA OĞLAN OLACAĞINI EVVELDEN BİLMEK

Hamile kadın odaya girmeden iki minder altından birine makas, birine bıçak korlar. Eğer makasa oturursa kız; bıçağa oturursa erkek olacağı...

Hamile kadının haberi olmadan başına tuz serperler, o esnada elini burnuna götürürse oğlan; ağzına dokunursa kız olacağı...

Bir bardağa su konur. Üzerine hamilenin sütü sağılır. Süt dağılırsa kız; top olarak inerse kız olacağına delâlet edermiş.

Gebeliğinden şüphelenilen, kimseye yaka açarlar. Evin erkeğinin yakası kesilerek başa konur. O esnada sokaktan geçen erkekse erkek olacağına, kadınsa kız, olacağına inanılır.

DOĞUMLA İLGİLİ BAZI İNANMALAR

Hamile kadın ayağının birini, diğer ayağının dik baş parmağı üzerine bindirebilirse doğuma daha zaman var; koynamazsa doğum yaklaştı demektir.

Bayram gecesi hamile kalanların çocukları altı parmaklı olacağına inanılır. Aşerirken tavşan görenlerin çocuk-

Serik'ten Derlenen Masallar: VIII

Kaplumbağa Kabuğu

Derliyen: Hüsnü YILDIZ

(Anlatan: Serik ilçesinin Zaimler Köyünden Şükriye Yıldız, 43 yaşında).

Evvel evvel iken, deve tellâl iken, pire bakkal, kedi berber iken, ben babamın beşiğini tıngır mıngır salları iken masal dinliyen çok, anlatan hiç yokmuş. Derken efendim bir padişah ile üç oğlu varmış. Oğlanların üçü de evlenme çağına gelmişler. O memleketin âdeti evlenecek olan bir kimse «Cop» atar, «Cop» kimin evine düşerse, o evin kızını almış. Padişahın oğulları da bu âdet üzerine «Cop» atmağa başlamışlar. İlk önce büyük oğlan atmış. «Cop» baş vezirin konağına düşmüş. Baş vezirin kızını alıp, konağın birine kasılmış. Sonra ortanca oğlan atmış. O'nun «Cop» u da küçük vezirin konağına düşmüş. O'nun kızını alıp, o da, bir konağa kurulmuş. Sıra küçük oğlana gelmiş. O da diğerleri gibi «cop» u fırlatmış. «Cop» gide gide bir çeşmen'in yanındaki kumluğa saplanmış. Koşup «cop» u almağa gitmiş. «Cop» un yanına varınca bir de

ların dudakları yarık oluyormuş (Merrek).

Üstünü göreceği yani ay halî esnasında hamile kalanların çocukları esmer oluyormuş;

Doğumdan sonra içilen sıcak şerbetle bir de yumurta pişirerek sıcak, sıcak bir tülbente koyarak hastanın yara ve bereleri varsa alınır.

Kolay doğum yapabilmesi için su gibi kayarak akın diye çeşmelerin kapalı muslukları açılır.

Dombay (Manda) yoğurdu ile beslenen hamileler on ayda doğuruyormuş.

Bebeğin ana karnında ağlamasını iyi saymazlar.

Toplu çocuğa Tosuncuk, anadan toplu, fakat ölü olarak doğan çocuğa Akbillek denir. Çocuk bir zar içinde doğarsa Duvakh derler. Bu çocuğun çok kısmetli olacağına delildir. Çocuğa ter gelirse öltürse Duvak kurutularak yeni askere gidenlerin torbasına konur, uğur getirir, kurşun geçmez, derler.

bakmış ki bir kaplumbağa kabuğu. «Eh bu da, bizim nasib.» deyip, kabuğu almış. Eve gelince bir bakraca koyup, evin bir tarafına asmış. Ferdası gün kalkıp, işine gitmiş. Akşam eve dönünce bir de bakmış ki ne görsün? Ev temiz süpürülmüş. Eşyalar yerli yerine konmuş. Evin içine öyle bir güzellik gelmiş ki görenlerin bir daha göresi gelecek Yemekler okadar lezzetli pişmiş ki yiyenlerin tadı damağında kalacak. Padişahın oğlunu almış bir düşünmek. «Acaba bu evi böyle tertip eden kim, bu yemekleri bu kadar lezzetli pişiren kim? diye. Nekadar düşünmüş ise de bir türlü bu muammayı çözememiş. Sabah olunca yine işine gidiyor. Akşam üzeri eve dönünce aynı şekilde evin süpürüldüğünü, yemek takımlarının temizlendiğini, yemeklerin pişirildiğini görmüş. O zaman kendi kendine: «Dur bakalım, yarın ne olacak.» demiş. Üçüncü gün de aynı hadise ile karşılaşınca hayreti son raddeye varmış. «Ben bunu, bir kocakarıya açayım. Bakalım o, ne diyecek.» demiş. Kalkmış, bir kocakarıya gitmiş. Ona her şeyi anlatıvermiş. Kocakarı da «Sen sabah olunca falan yere gideceğim der, evden çıkarsın. Sonra gelir evin bir tarafına gizlenirsin. Böylece eve kimin geldiğini, söylediğin işleri kimin gördüğünü (yaptığını) öğrenirsin.» demiş. Padişahın oğlu da Kocakarının nasihatını tutmuş. Sabahleyin yataktan kalkıp, giyindikten sonra «falan yere gideceğim» demiş ve evden çıkıp gitmiş. Biraz sonra eve gelmiş ve evin bir tarafına gizlenmiş. Tam bu sırada ay tekeri (ayın ondördü) gibi bir kız kabuktan çıkmış. Eli kolu sıvayıp, temizlik yapmağa başlamış. Herşeyi temizleyip, yerleştirdikten sonra yemeği pişirmiş. İşi bitince kapıları kapatıp, kabuğuna girmek istemiş. Fakat oğlan hemen yetişmiş. Kapıda ikisi de karşı karşıya gelmiş. Kız ne tuttuğunu bilememiş. Oğlan: «Sen miydin o?» deyip kızı kucaklamış. Bir taraftan da bakraca koymuş. Kabuğu alıp ateşe atmak

isteyince, kız: «Yakma kabını başın belâdan kurtulmaz, yakma kabını başın belâdan kurtulmaz, Yakma kabını başın belâdan kurtulmaz.» diye üç kere söylemişse de O dinlememiş, kabuğu aldığı gibi ateşe attığı bir olmuş.

Sabahleyin gelin güveyi Padişah balarımın elini öpmeye gitmişler. Padişah gelini görünce aklı başından gitmiş. Nasıl aklı başından gitmesin ki? Onun gibi bir güzele ömrü hayatında raslamamış, O'nun gibi bir güzelin varlığını cihan duymamış bile. Hemen gönülünü kaptırmış. O'na âşık olmuş. Ne yap-pı, O'nu oğlundan almaya karar vermiş. Bunun için de bir bahane bulmuş. Maksat oğlunu öldürmek. Oğluna: «Sen kaç gelin gitsin. Sana söyleyeceklerim var.» demiş. Gelin eve dönmüş. Baba oğul başbaşa kalmışlar. Padişah: «Oğlum annen öldüğü zaman parmağında altın bir yüzük gitti. O'nu alıp geleceksin. Alıp geldin iyi, alamazsan başını cellâtlara vurdururum.» demiş. Oğlan ne yapsın. Padişah bu. Oğul mu dinler? Astığı astık, kestiği kestik. Karşı gelinmez ki. Boynunu büküp huzurdan ayrılmış. Eve gelince kara kara düşünmeğe başlamış. Bunu gören karısı: «Ne düşünürsün, yoksa baban bir şey mi söyledi?» demiş. Oğlan da: «Sorma demiş. Babam, annen öldüğü zaman parmağında altın bir yüzük gitti. Onu alıp geldin iyi, alıp gelmezsen başını cellâtlara vurdururum, diyor.» demiş. Karısı ise: «Ben sana söylemedim mi? Yakma kabını başın belâdan kurtulmaz diye. Dinlemedin, yaktın. Gördün mü şimdi? Neyse, bir kere olan oldu. Sen hiç üzülme, çaresini buluruz.» demiş ve ilâve etmiş. «Kabı aldığın çeşmeye gidersin, analık, analık dersin. Analık demeğe utanırsan «Göden Kurbağası» dersin. Kızının selâmı var, büyük kutuyu değil de küçük kutuyu vereceksin dersin. O, getirip sana verir. Sen de mezarlığa gidersin. Kutuyu açınca bütün mezarlar açılır. Gider annenim parmağındaki yüzüğü alırsın. Sonra da kutuyu kapatırsın, Kutu kapanınca mezarlar da kapanır. Sen de gelir, yüzüğü babana verirsin.» demiş. Oğlan da, ferdası günü kalkıp, çeşmeye gitmiş. Etrafına bakmış. Kim-

seler yok. Kendi kendine utanmış. Sonra cesaretle: «Analık analık, Kızının selâmı var, büyük kutuyu değil de küçük kutuyu vereceksin.» demiş. Taşların arasından lark lark ederek bir «göden kurbağası» çıkmış. Kutuyu getirip vermiş. Kutuyu alan oğlan, soluğu mezarlıkta almış. Kutuyu açmış. Bütün mezarlar birdenbire açılmış. Oğlan da mezarlığa girmiş. Karşısına bir kadın çıkmış. Dağlar kadar ekmek pişirdiği halde durmadı. «Acıktım acıktım acıktım!» dermiş. Ses çıkarmadan oradan geçmiş. Bu sefer karşısına bir kadın daha çıkmış. Önünden buz gibi soğuk bir arık geçtiği halde o da «susadım susadım susadım!» diye inlermiş. O'nu da geçmiş. Karşısına bir kadın daha çıkmış. Bez dokuyormuş. Bez topları dağ gibi yığıldığı halde yine «Üşüdüm üşüdüm üşüdüm!» dermiş. O'nu da geçmiş. Anasının mezarına gelmiş. Anasının parmağından yüzüğü almış. Bez dokuyan kadının yanına gelmiş. «Aman teyze!.. Habire üşüdüm üşüdüm üşüdüm diyorsun. Üşüdüm diyeceğine şu toptardan bir tanesini alda, bir kat çamaşır diki, giy.» demiş. Kadın: «Ah oğlum! ben dünyamda bir kul oğluna bir parçacık olsun bir yamalak dahî vermezdim. Şimdi burada da bana dağlar gibi bez dokuttukları halde bir parçasını vermiyorlar.» cevabını vermiş. Oğlan: «Ya!..» deyip ondan ayrılmış. «Susadım» diyen kadının yanına varmış. Kadına: «Aman be teyze!.. Habire susadım susadım susadım diyorsun. Susadım diyeceğine eğer ilversen de şu buz gibi akan arıktan kana kana su içsene.» demiş. Kadın: «Ah oğul demiş. Ben dünyamda bir kuş oğluna bir yudum su vermezdim. Şimdi burada da bana vermiyorlar.» Cevabını vermiş. Ona da «Ya!..» deyip geçmiş. Sıra ekmek pişiren kadına gelmiş. Yanına varınca: «Aman be teyze!.. Habire acıktım acıktım acıktım diyeceğine pişirdiğin ekmeklerden alıp ta yesen olmaz mı?..» demiş. Kadın: «Ah oğlum! demiş. Ben dünyamda bir kul oğluna bir parça olsun yanık ekmek dahi vermezdim. İşte burada da bana vermiyorlar.» demiş. Oğlan da: «Ya!..» deyip mezarlıktan çıkmış. Kutuyu kapatmış. Bütün

mezarlar da kapanmış. Yüzüğü getirip babasına vermiş.

Oğlunun, yüzüğü getirdiğini gören Padişah, başka bir bahane bulmuş. «Oğlum demiş. Devler ülkesinde dedelerinden kalma altın bir eyer var. O'nu alıp geleceksin. Alıp gelmezsen başını cellâtlara vurdururum.» demiş. Oğlan ne yapsın. Emir bu. Mutlaka olacak. Yine boynunu bükmüş ve huzurdan ayrılmış. Eve gelince yine kara kara düşünmeğe başlamış. Karısı sormuş: «Niye böyle düşünürsün, yoksa baban bir şey daha mı söyledi?» demiş. Kocası da: «Babam bu kez de devler ülkesinde dedelerinden kalma altın bir eyer var. O'nu alıp geleceksin. Alıp gelmezsen başını cellâtlara vurdururum, diyor.» demiş. Karısı da: «Ben sana demedim mi? Yakma kabını başın belâdan kurtulmaz. Neyse sen merak etme. Bunun çaresini de buluruz. Buradan çıkarsın, gide gide bir çeşmeye varırsın, kanla irin akar. Ne güzel çeşme, ne güzel çeşme, ne güzel çeşme der, üç yudum içersin. Ondan sonra karşına bir armut ağacı gelir. Ne güzel armut, ne güzel armut, ne güzel armut der, dalını incitmeden bir tane alır cebine korsun, bir tane daha alır, onu da yersin. Yine yoluna devam edersin. Derken karşına büyük bir kapı gelir. Ne güzel kapı, ne güzel kapı, ne güzel kapı dersin. Kapı ardına kadar açılır. Ozaman eyeri alır kaçarsın.» demiş. Oğlan yola devam olur. Az gider, uz gider, dere tepe düz gider. Günü birinde bir çeşmeye ras gelir. Öyle bir çeşme ki su yerine kanla irin akar. Değil içmek, yüzüne bakmağa bile insan iğrenecek. Fakat oğlan, bu kadar tiksiniyecek olan şeyi burnunu kırıştırmadan: «Ne güzel çeşme, ne güzel çeşme, ne güzel çeşme.» diyerek üç yudum içmiş. Tekrar yoluna devam etmiş. git bunda, gel bunda derken mevasından dalları yıkılacak raddeye varan bir armut ağacına ras gelmiş. «Ne güzel armut, ne güzel armut, ne güzel armut.» diyerek iki armut almış, birini yemiş, birini de cebine koymuş. Ve yoluna devam etmiş. Gide gide kocaman bir kapiya rastlamış. «Ne güzel kapı, ne güzel kapı, ne güzel kapı.» deyince

kapı birden bire ardına kadar açılmış. Oğlan da etrafına bakmıyarak ileriye atılmış. Elma ağacının dibindeki eyeri aldığı gibi arkasına döndüğü bir olmuş. Eyerin alındığını gören devler koşmuşlar. Kapiya «tut! kapım.» demişler. Kapi: «Neye tutayım. Şimdiye kadar gelip geçtiniz de bir kerecik olsun, ne güzel kapı demediniz.» demiş. Oğlanın kapıdan geçtiğini gören devler «Tut armudum!» demişler. Armut da «Neye tutayım. Şimdiye kadar yiyip içtiniz de bir kerecik olsun beni incitmeden ne güzel armut deyip armudumu yemediniz.» demiş. Oğlan armuttan da geçmiş. Devler bu sefer çeşmeye: «Tut çeşmem!» demişler. Çeşme ise: «Ne tutayım. Bunca zamandır suyum içtiniz. Halbuki bir kerecik olsun ne güzel çeşme demediniz.» demiş. Oğlan çeşmeyi de geçmiş. Eyeri getirip babasına teslim etmiş.

Padişah oğlunun eyeri de getirdiğini görünce başka bir hile daha düşünür. Der ki: Oğlum bu kış mevsiminde yemyeşil yapraklı, üzeri çiğli, yeni devşirmiş, bir sepet üzüm bulacaksın. Bulamazsan başını kestireceğim.» Oğlan buna da ağzını açmamış. Boynunu büküp, huzurdan ayrılır. Eve gelince kara kara düşüncelere dalar. Karısı: «Ne düşünürsün, yoksa baban bir şey daha mı söyledi?» demiş. O da: «Bu kış mevsiminde yeşil yapraklı, üzeri çiğli bir sepet üzüm getireceksin. Getirmezsen başını kestireceğim diyor.» demiş. Karısı: «Ben sana demedim mi? Yakma kabını başın belâdan kurtulmaz. Korkma bu sefer de kurtuldun. Yine çeşmeye git. Analık analık de. Kızının selâmı var. Yeşil yapraklı, üzeri çiğli, bir sepet üzüm toplayıverceksin dersin onlar üzümü toptar sana verir. Sen de alırsın doğru babana dost edersin.» demiş. Oğlan da çeşmeye varmış. «Analık analık demiş. Kızının selâmı var. Yeşil yapraklı, üzeri çiğli, bir sepet üzüm toplayıverceksin.» demiş. Hemen üzüm toplanıp gelmiş. Oğlan da üzümü aldığı gibi babasına dost etmiş. Üzümü gören padışahın yapacağı hile kalmamış. Ne kadar uğraştı ise de oğlunu öldürememiş.

Üzüm padişaha verilmezden evvel

Bize gelen KITAPLAR

* Samih Tiryakioğlu: «Cehennem Kapıları» Seçilmiş Japon hikâyeleri. Varlık Büyük Cep Kitapları: 114. 17 X 12 boyunda, 128 sayfa, 2 lira.

* Yaşar Nabir: «Yıllar Boyunca». Edebiyatımız üzerine düşünceler. Varlık Büyük Cep Kitapları: 116. 17 X 12 boyunda, 104 sayfa, 2 lira.

* Perrault ve Grimm Kardeşler-Tahsin Yücel: «Kırmızı Takkeli Kız». Masallar. Varlık Yayınları, Çocuk Klâsikleri: 15. 17 X 12 boyunda, 64 sayfa, 1 lira.

* Ebba Langenskjöld ve Hoffman-Kemal Kaya: «Şafak Çiçekleri». 4 İsveç masalı. Varlık Yayınları, Çocuk Klâsikleri: 42. 17 X 12 boyunda, 60 sayfa, 1 lira.

* Prof. Dr. Cezmi Türk: «Milliyetçilik Anlayışımız ve Komünistlik». Toprak Dergisi Posta K. 30, Beyazıt - İstanbul yayımı, No. 1. 17 X 12 boyunda, 64 sayfa, 125 kuruş.

* Peyami Safa: «Mâhutlar!». Çeşitli tarihlerde yazılmış fıkralar. Toprak Dergisi yayımı, Nu. 2. P.K. 30 Beyazıt-İs-

gelin memleketin dört bucağına haberler salmış. O gün bütün halk meydanda toplanmış. Sanki kıyamet kopmuş. Yer karınca gibi insan. İğne atsan yere düşmeyecek imiş. Herkes ölüm sessizliği içinde, ne olacak diye merak ediyormuş. Derken gelin görünmüş. Padişahı da orta yere çağırılmış. Halk iyiden iyiye toplanınca gelin başlamış konuşmaya: «Dinleyin ev cemaat!.. Bu adam oğlunun karısına süllük etti. Onu almak istedi. Bunun için bir bahane buldu. Bundan yıllarca önce oğlunun anasının parmağında bir altın yüzük gitmiş. Onu getirtmek istedi. Getiremezse oğlunun başını kesip, gelinini alacaktı. Bu olmadı, yüzük getirildi. Naha babalıcağım beline kadar taş ol.» Beline kadar taş olmuş.

«Dinleyin ev millet!.. Mezarlıktan yüzüğü getirtmekle kalmadı. Oğlunu mutlaka öldürtmek için dedelerinden

tanbul. 17 X 12 boyunda, 64 sayfa, 125 kuruş.

* Çelik Gülersoy: «Tabiatı Koruma». Tabii anıtları koruma hakkında etüt, 20 X 14 boyunda, 16 sayfa, 125 kuruş.

* Behzat Ay: «Köyden Geliyorum». Köye ait yazılar. İsteme edresi: Engiz Okulu Başöğretmenliği, Bafra. 17 X 11 boyunda, 64 sayfa, 200 kuruş.

* Orhan Ulukan: «Siyah-Beyaz». Şiirler. Emel Yayınları, P.K. 281, Ankara. 16 X 12 boyunda, 64 sayfa, 150 kuruş.

* Hayriye Karaçelebi: «Millî Şiirler». Bayrak, Cumhuriyet, 23 Nisan, 19 Mayıs, Vatan, Atatürk şiirleri antolojisi. Bakış Kütüphanesi, P.K. 102, İstanbul. 21 X 14 boyunda, 286 sayfa, 5 lira.

* Mustafa Koç: «Türk Köyi Yayınları». Her kitap ayrı bir konu, Yurd Güzellemeleri, Cumhuriyet-Bayrak Şiirleri, Atatürk Şiirleri, Zafer Bayramı Şiirleri, Dağ Şiirleri, Göl-Deniz Şiirleri, Seçilmiş Okul Marşları, Seçilmiş Okul Şarkıları, Kahramanlık Türküleri. Her kitap 21 X 12 boyunda, 16 sayfa, 30 kuruş. P.K. 2, Uluborlu-İsparta.

kalma Devler ülkesindeki altın eyeri getirmesini emretti. Getiremezse oğlunun başını kestirecekti. Bu da olmadı, Eyer de geldi. Naha babalıcağım boynuna kadar taş ol.» Boynuna kadar taş olmuş.

«Dinleyin ey ahali!.. Gelini almak sevdası altın eyerle de bitmedi. Bu kış mevsiminde yeşil yapraklı, üzeri çiğli bir sepet üzüm istedi. Bu mevsimde üzümün bulunmıyacağı belli bir şey. Fakat O istedi. Getiremezse oğlunu öldürecek, gelinini alacaktı. Bu da olmadı. İsteddiği üzüm geldi. Naha babalıcağım başına kadar taş ol!» demiş. Padişah ta başına kadar taş olmuş. Şimdi de herkes onu bine'e taşı yapar, üç kere de üstüne tükürmüştür.

Gelinle oğlan da konaklarına çekilmiş, rahat ve mes'ut olarak yaşıyorlarmış. Gökten üç e'ma düştü, biri onlara, biri size, biri de kendime.

1959 İKRAMIYE PLANIMIZ

50+2 MİLYON

APARTMAN DAİRESİ LİRA PARA İKRAMIYESİ

İkramiyeli
grup mevduatı

%25
mutlak isabet!

- Ömür boyunca aylık irat
- 30.000 liraya kadar iş sermayesi
- Yatırılan paranın 3 MISLI para ikramiyesi
- 200.000 liralık para ikramiyesi
- Ayrıca umumi keşidelere iştirak hakkı

İKRAMIYELİ GRUP MEVDUATI

Bir istikbal temin eder.

TÜRK TİCARET BANKASI

ÖMÜR
BOYUNCA
AYLIK
GELİR

VAKIFLAR BANKASI

1959

İKRAMIYE PLANI:

TAMAMI PARA
4 MİLYON LİRA !

Çekilişler :

27 Nisan
27 Haziran
27 Ağustos
27 Ekim
27 Aralık

T. C.

ZİRAAT
BANKASI

Vâdeli tasarruflarda
her 50 liraya, vâdesiz
tasarruflarda her 100
liraya bir kur'a
numarası